

عجایب نگاری

گونه‌شناسی عجایب المخلوقات

شمس‌الدین محمد بن احمد سلمانی طوسی (قرن ششم هـ. ق)

نویسنده:

دکتر مینا صفری

(دانشیار دانشگاه تهران)

لیلا افشار

سرشناسه	: صدري، مينا، ۱۳۴۸
عنوان و نام پديدآور	: عجائب نگاري، گونه‌شناسي عجائب‌المخلوقات، شمس‌الدين محمدبن احمد سلمانى طوسى (قرن ششم هـ. ق.) / نويسنده مينا صدرى، ليلا افشار
مشخصات نشر	: تهران، آرون، ۱۴۰۱
مشخصات ظاهري	: ۱۷۴ ص.
شابک	: ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۳۱۷ - ۰۱۸ - ۸
وضعيت فهرست‌نويسى	: فيفا
موضوع	: شگفتي‌هاى جهان - نقاشي‌هاى ايرانى - تاريخ و نقد
موضوع	: Curiosities and wonders – Paintings, Iranain – History and criticism
موضوع	: متون قديمى تا قرن ۱۴ Early works to 20 th century
شناسه افزوده	: افشار، ليلا، ۱۳۶۵
رده‌بندى كنگره	: AG ۲۴۱
رده‌بندى ديويى	: ۰۳۹
شماره كتابخانه ملي	: ۸۸۷۳۶۷۸

عجائب نگاري، گونه‌شناسي عجائب‌المخلوقات

شمس‌الدين محمدبن احمد سلمانى طوسى (قرن ششم هـ. ق.)

نويسنده: مينا صدرى، ليلا افشار

ناشر: انتشارات آرون

چاپ اول: ۱۴۰۱

چاپ صدف: ۲۰ نسخه

۹۵۰۰۰ تومان

نشاني: ميدان انقلاب، خيابان ۱۲ فروردين، خيابان وحيد نظري

نرسیده به خيابان منيرى جاويد، پلاک ۱۰۵، واحد ۳، تلفن: ۵۱ - ۶۶۹۶۲۸۵۰

ايميل: Arvannashr@yahoo.com وبسایت: www.Arvanashr.ir

۹۷۸ - ۶۲۲ - ۳۱۷ - ۰۱۸ - ۸

به نام خدا

فهرست مطالب

۵	پیشگفتار.....
۶	مقدمه و مفاهیم.....
۱۹	فصل اول: مختصری درباره‌ی عجایب‌نامه‌ها و نسخ عجایب‌المخلوقات در مکاتب نگارگری.....
۲۱	مقدمه.....
۲۲	آشنایی اجمالی با تاریخچه‌ی نگارگری نسخ عجایب‌المخلوقات در دوره‌های مختلف.....
۳۰	تاریخچه نسخ مصور عجایب‌المخلوقات در مکاتب نگارگری.....
۳۰	مکتب بغداد یا عباسی (دوره‌ی آل بویه، ۶۵۶-۱۲۳۳ ه.ق.).....
۳۰	مکتب سلجوقی (۵۹۰-۴۲۹ ه.ق.).....
۳۳	مکتب تبریز (دوره‌ی ایلخانان، ۷۳۶-۶۵۴ ه.ق.).....
۳۴	مکتب شیراز (۷۹۶-۷۳۶ ه.ق.).....
۳۶	مکتب دوم بغداد (دوره‌ی آل جلایر، ۸۳۵-۷۳۷ ه.ق.).....
۴۱	هرات (دوره‌ی تیموریان، ۹۱۲-۷۷۲ ه.ق.).....
۴۱	مکتب دوم تبریز (دوره‌ی صفویان، ۱۱۳۴-۹۰۷ ه.ق.).....
۴۳	دوره‌ی قاجار (۱۳۴۴-۱۲۰۰ ه.ق.).....
۴۸	سایر نسخه‌های خطی مصور.....
۵۴	معرفی نسخه‌ی عجایب‌المخلوقات طوسی (قرن ششم ه.ق.).....
۶۱	فصل دوم: دسته‌بندی نگاره‌های نسخه‌ی عجایب‌المخلوقات طوسی (قرن ششم ه.ق.).....
۶۳	مقدمه.....
۶۴	موجودات غریب (تلفیقی): اژدها، سیمرغ، دیو و فرشته.....
۷۴	حیوانات ترکیبی (با اجزای حیوانات طبیعی).....
۷۵	حیوانات ترکیبی با موجودات غریب.....

۷۶.....	ترکیب حیوانات طبیعی با موجودات غریب
.....	حیوانات طبیعی با تعداد اجزای چندبرابر یا بدون بخشی از اعضای طبیعی و یا بزرگتر از ابعاد طبیعی
۷۷.....	
۷۸.....	ترکیب انسان با حیوان و با حیوانات ترکیبی
۸۱.....	انسان با تکثیر اعضا و تناسبات
۸۳.....	گیاهان
۸۴.....	صور افلاک
۸۶.....	حیوانات و عناصر طبیعت با اعمال و رفتارهای عجیب
۸۹.....	فصل سوم: معرفی هفت نگاره‌ی منتخب و بررسی کارکرد نمادین موجودات غریب در آنها
۹۱.....	مقدمه
۹۴.....	سیمرغ و اژدها
۹۵.....	نماد سیمرغ و اژدها
۱۰۴.....	ترکیب اسب بالدار و دم اژدها
۱۰۵.....	بررسی کارکرد نمادین اسب بالدار با دم اژدها
۱۱۲.....	نگاره ابلیس و دیوان
۱۱۳.....	کارکرد نمادین ابلیس و دیوان در نگاره
۱۱۹.....	نگاره حضرت سلیمان(ع) و دیوان
۱۲۰.....	کارکرد نمادین دیوان در نگاره‌ی حضرت سلیمان(ع)
۱۲۵.....	نگاره حضرت ابراهیم(ع) و فرشتگان
۱۲۶.....	کارکرد نمادین فرشتگان
۱۳۲.....	معراج پیامبر
۱۳۳.....	کارکرد نمادین نگاره‌ی معراج پیامبر
۱۴۲.....	حاملان عرش الهی
۱۴۴.....	کارکرد نمادین نگاره حاملان عرش الهی
۱۵۳.....	یافته‌ها و نتیجه‌گیری
۱۵۵.....	یافته‌های تحقیق
۱۵۹.....	نتیجه‌گیری

پیشگفتار

عجایب المخلوقات تألیف شمس الدین محمد بن احمد سلمانی طوسی (قرن ششم هـ.ق.)، کتاب منحصر به فردی در مورد موجودات غریب است که نسخه‌های زیادی از آن باقی مانده و به دلیل عجایب و غرایب این متن، مورد توجه نگارگران بوده است. این ویژگی سبب شده نگارندگان این کتاب، مترصد فرصتی برای بررسی این متن ویژه باشند و تحقیقی را در این زمینه انجام دهند. فرصتی که در سال‌های اخیر به واسطه فضای مجازی برای دسترسی به متون کهن و نسخه‌های خطی حاصل شده، امکانی را فراهم ساخت تا یکی از نسخه‌های زیبا و مصور این متن در اختیار قرار گیرد، لذا بررسی نگاره‌های آن بیش از پیش ضروری می‌نمود. تحقیق و تفحص در نسخ عجایب المخلوقات و غرایب الموجودات وسعت چشمگیری یافته است. کوشش‌ها در این عرصه، غالباً معطوف به گردآوری و رده‌بندی و معرفی نسخ بوده است. کاری ارزشمند از پژوهشگران و هنرمندان که مسیر مطالعات و تحقیقات بعدی را هموار می‌سازد. اما تا کنون نگاره‌های این نسخ از نظر گونه‌شناسی مورد توجه جدی نبوده و تحقیقی مستقل در این زمینه رخ نداده است.

نیاز به چنین نگرشی در مورد نسخه‌های مصور عجایب المخلوقات، موجب شکل‌گیری کتاب حاضر شده است، این کتاب گامی کوچک در این زمینه برداشته است و نیاز برای انجام تحقیقات بیشتر وجود دارد.

نگارندگان این کتاب می‌کوشند، به مدد اطلاعات موجود، نگاره‌هایی را از نسخه‌ی معروف عجایب المخلوقات و غرایب الموجودات (شگفتی‌های آفرینش)، مورد نقد و بررسی قرار دهند. در نهایت، مقصود از این پژوهش آن است که به جهت شناخت بیشتر، اثری مهم از زبان فارسی با نگاره‌های شگفت‌انگیز از موجودات غریب معرفی شده و با دقت و بینش علمی بررسی و به طبع برسد. همچنین متن و تصاویری در خور اعتماد در دسترس علاقمندان قرار گیرد.